

Etnološka biblioteka

Knjiga 73

Urednik
Miroslav Niškanović

Recenzenti
Prof. dr Saša Nedeljković
Prof. dr Ljiljana Gavrilović

*Recenzentska komisija za etnologiju i antripologiju
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu*

Prof. dr Ivan Kovačević, prof. dr Vesna Vučinić,
dr Mladena Prelić, viši naučni saradnik

Uređivački odbor

Prof. dr Mirjana Prošić-Dvornić (Northwood University Midland, SAD), prof. dr Ivan Kovačević (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu), prof. dr Dušan Drljača, Beograd, prof. dr Mladen Šukalo (Filološki fakultet Univerziteta u Banjaluci, RS, BiH), prof. dr Bojan Žikić (Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu), dr Petko Hristov (Etnografski institut s Muzej, BAN, Sofija, Bugarska), dr Mladena Prelić (Etnografski institut SANU, Beograd), dr Miroslava Lukić-Krstanović (Etnografski institut SANU, Beograd), prof. dr Dimitrije O. Golemović (Fakultet muzičke umetnosti, Beograd), dr Srđan Katić (Istorijski institut, Beograd), dr Aleksandar Krel (Etnografski institut SANU, Beograd).

Štampanje publikacije finansirano je iz sredstava Ministarstva
kulture i informisanja Republike Srbije

**URBANI KULTURNI IDENTITETI
I RELIGIOZNOST U
SAVREMENOM KONTEKSTU**

Tematski zbornik

**Uredio
Danijel Sinani**

**Beograd
2013**

Urbani kulturni identiteti i religioznost u savremenom kontekstu

Etnologija i antropologija su dugo i često povezivane s proučavanjem tradicionalnih i seoskih kultura - u slučaju prve, ili plemenskih i egzotičnih kultura - u slučaju druge (ko)discipline. Međutim, nova srpska antropologija je često izlazila iz pomenutih okvira, a samo letimičan pogled na domaće etnološko/antropološke kurikulume u poslednje dve decenije, pokazaće da istraživanje i proučavanje tradicionalne kulture konstantno gubi korak za "savremenim" temama i fenomenima. Prethodno rečeno je još jasnije kada se ima u vidu činjenica da je antropologija inicijalno formulisana upravo kao nauka o Drugima. Dok su antropolozi kolonijalnih sila svoje Druge pronalazili na udaljenim novoosvojenim prostorima, u kontinentalnoj Evropi je drugost istraživana na mnogo dostupnijem i poznatijem terenu – u okviru sopstvenih tradicijskih "društava" i seoskih kultura. Nestajanjem elemenata koji su takvu drugost činile bitno različitom od gradskog života, te kontinuiranim migracijama na relaciji selo – grad, istraživački fokus etnologa i antropologa se izmešta u novo okruženje. Na svojevrsan na-

čin, ruralno je, dakle, ustupilo mesto urbanom u mnogim segmentima antropoloških istraživanja, ali, paradoksalno, i pored konstatovanog stanja stvari, proučavanjima urbanih kulturnih identiteta u domaćoj etnologiji i antropologiji nije se pristupalo sistematski, niti postoje publikacije u kojima bi bili objedinjeni rezultati do kojih se u razmatranju fragmenata navedenih fenomena došlo.

Ovaj zbornik predstavlja kompilaciju nekoliko različitih studija slučaja, koje za temu imaju urbane kulturne identitete i religioznost u savremenom okruženju i, iako se njime u domaću nauku ne uvode sistematska proučavanja ove oblasti, njegov značaj leži pre svega u činjenici da on donosi sveža promišljanja starih i novih problema, uvodi u polje istraživanja nove tematske oblasti i nagoveštava u kojim sve pravcima može da bude angažovana antropološka misao.

Tako, u uvodnoj studiji *Neki problemi proučavanja identiteta u Srbiji*, Ivan Kovačević i Vladimira Ilić razmatraju probleme na koje se može naići prilikom proučavanja savremenih kulturnih identiteta, bilo da se radi o njihovim etničkim, rodnim, regionalnim, lokalnim, grupnim ili individualnim parametrima. Bojan Žikić i Marija Ristivojević se u tekstu *Beograd kao kulturni simbol: mogući temat etnološkog i antropološkog proučavanja u okviru pokušaja formulisanja predloga za Beogradske studije*, zalažu za formiranje multidisciplinarnih, akademskih beogradskih studija, u okviru kojih bi etnološko-antropološka problemska posebnost trebalo da bude sadržana u proučavanju korišćenja Beograda u smislu kulturnog simbola u kulturnoj komunikaciji, te proučavanju kulturnih identiteta nastalih

upotrebom ovog kulturnog simbola. U tekstu *O (ne)mogućnosti zaštite religijskih koncepata i praksi kao nematerijalne kulturne baštine u kontekstu pridruživanja Republike Srbije Evropskoj uniji*, Miloš Milenković, imajući u vidu pojedina rešenja kojima se pribeglo u Zakonu o crkvama i verskim zajednicama, ukazuje na rizik suočavanja sa spornim situacijama prilikom definisanja "pripadnosti" kulturnog nasleđa, u kontekstu procesa pristupanja Evropskoj uniji, te predlaže model kojim bi se predupredili problemi prilikom dalje izrade regulative u vezi sa zaštitom kulturnog nasleđa. Ljubica Milosavljević i Marko Pišev, u radu *Prilog proučavanju urbanog kulturnog nasleđa putem dekonstruisanja procesa konstruisanja starosti kao društvenog problema u Srbiji: preliminarna razmatranja* dekonstruišu proces konstruisanja starosti kao društvenog problema u Srbiji sredinom 19. veka, koji je zavisio od društvenih kretanja u gradu kao mestu u kojem je starost počela da se razvija na drugačiji način od one starosti koja je pripadala seoskoj sredini i u kojoj je bila samo lični ili porodični problem. U tekstu *Predstave o rokenrolu kao urbanom kulturnom nasleđu*, Marija Ristivojević i Bojan Žikić analiziraju specifičnosti lokalnih poimanja rokenrola i urbanosti na primeru novog talasa osamdesetih godina dvadesetog veka u Beogradu. U radu pod nazivom *Mesta straha: tretman urbanih fenomena u modernoj horor prozi – antropološka perspektiva*, Marko Pišev i Ljubica Milosavljević analizirajući fenomene vezane za gradski prostor kao mesto odvijanja "urbanog horora", na primeru tri moderne horor pripovetke i primenom strukturalno-semiotičkog metoda,

pokušavaju da proniknu u strukture smeštene u zaleđu kulturnih predstava koje metropolu mogu da učine mestom i izvoris̃tem zla. Ana Banić Grubišić u tekstu *Slika grada u filmovima postapokalipse*, na osnovu popularnih kinematografskih predstava o gradu budućnosti, opisuje dva najčešća tipa grada budućnosti nakon apokalipse – futuristički grad napredne tehnologije i mali grad nazadne tehnologije i razmatra odnos prema gradu i gradskom životu uopšte. Ivana Gačanović u radu pod nazivom *O decentriranju navijačkih identiteta: ima li romantike u navijanju?* pažnju usmerava na identifikacione markere koji se koriste prilikom formiranja demarkacionih linija između svoje i sebi suprotstavljenje navijačke grupe, na specifičan način delimičnog izdvajanja iz sopstvene grupe, kao i na reverzibilni proces međudejstva kreiranja ličnog identiteta i navijačkih praksi. U tekstu *Religija i emocije: mogući pravci izučavanja*, Vladimira Ilić i Mladen Stajić se bave emocijama u religijskom kontekstu - pored ostalog, uticajem religije na emocije putem pobuđivanja, regulacije i upotebe emocija, te postavljaju pitanje svetih emocija kao posebne kategorije emocija i relativizuju hrišćanski oblikovane koncepte samokontrole i poniznosti kao ljudskih vrlina. Nina Kulenović i Danijel Sinani u radu *Altrernativni religijski identiteti: Crkva Isusa Hrista svetaca poslednjih dana – opšti podaci i struktura organizacije* razmatraju opšte podatke vezane za osnivanje, učenja i verske prakse Crkve Isusa Hrista svetaca poslednjih dana, kao i strukturu njene organizacije i njenog sveštenstva. Na kraju, u tekstu pod nazivom *Kratka istorija Crkve Isusa Hrista SPD u svetu i na prostoru bivše Jugoslavi-*

je, Mladen Stajić i Nina Kulenović predstavljaju istorijat Crkve Isusa Hrista svetaca poslednjih dana, počev od otkrovenja Džozefa Smita, prateći delovanje osnivača i najznačajnijih predsednika, kao i pojedine promene u njenoj religijskoj dogmi i praksi. U tekstu su predstavljeni i najznačajniji događaji u razvoju organizacije na prostoru bivše Jugoslavije, kao i njena struktura u Srbiji danas.

Svi radovi u ovom zborniku nastali su kao rezultat istraživanja na projektima: *Urbano kulturno nasleđe i religioznost u savremenom kontekstu i okruženju* Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, *Antropološko proučavanje Srbije – od kulturnog nasleđa do modernog društva* (177035), *Identitetske politike Evropske unije: prilagođavanje i primena u Republici Srbiji* (177017) i *Трансформација културних идентитета у савременој Србији у Европска унија* (177018) Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Na samom kraju predgovora, iskoristiću priliku i prostor koji mi je na raspolaganju da se zahvalim Ministarstvu kulture i informisanja na podršci koju je pružilo u realizaciji ovih istraživanja, svim učesnicima projekta i autorima koji su doprineli kvalitetu ovog izdanja, kao i Nini Kulenović i Mladenu Stajiću na svesrdnoj pomoći prilikom pripreme zbornika, te našem izdavaču - Srpskom genealoškom centru i kolegi Miroslavu Niškanoviću.

Danijel Sinani

Бојан Жикић

Одељење за етнологију и
антропологију
Филозофски факултет
Универзитета у Београду
bzikic@f.bg.ac.rs

Марија Ристивојевић

Институт за етнологију и
антропологију
Филозофски факултет
Универзитета у Београду
mristivo@f.bg.ac.rs

Београд као културни симбол: могући темат етнолошког и антрополошког проучавања у оквиру покушаја формулисања предлога за *Београдске студије*¹

Апстракт: Садржина појма "Београд" није ограничена на оно што је конотирано топонимом, самим по себи. Односи се на физичку, просторну, друштвену, предметну итд. контекстуализацију разноврсних истраживања из најразличитијих научних области, с једне стране, а с друге стране, може да означава и исказивање одређених културних вредности, односно да служи као основа за изградњу културног идентитета. У овом раду разматрамо могућности успостављања *Београдских студија*, систематичних изучавања појава и процеса који се дешавају у Београду – из угла етноло-

¹ Резултат рада на пројектима *Урбано културно наслеђе и религиозност у савременом контексту и окружењу*, финансираног од стране МКИ РС, као и *Трансформација културних идентитета у савременој Србији и Европска унија* (ев. бр. 177018), финансираног од стране МПНТР РС.

гије и антропологије. Полазна тачка за формирање такве дисциплинарне перспективе јесте посматрање Београда као културног симбола.

Кључне речи: Београд; културни идентитет; етнологија и антропологија.

Узимање просторне одреднице за предметну одредницу у описивању тога чему су посвећена нека истраживања, у академском речнику замагљује, најчешће, недостатак јасне предметне оријентације таквих истраживања: *Балканске студије*, *Латиноамеричке студије*, *Афричке студије* и све слично томе, заправо, не говори ништа о ономе шта би био прави предмет дисциплинарног, субдисциплинарног или интердисциплинарног истраживања. Оно што сазнајемо из такве академске номенклатуре јесте који је претпостављени просторни оквир истраживања, али не и чему су она посвећена. Кад кажемо да се бавимо Балканским студијама, рецимо, прави предмет нашег изучавања могу бити улични препродавци у било којем балканском граду данас, фигуре из Лепенског вира, миграције, лепа књижевност, фудбалски навијачи, или средњовековни црквени поседи.

Одакле потиче, онда, залагање за Београдске студије, уколико сматрамо да просторна одредница може да се тумачи као "ништа" и "свашта" у представљању предмета истраживања? Разлог због којег сматрамо оправданим успостављање Београдских студија јесте културно-маркетиншки и заснива се на сазнањима о

томе да Београд представља културни бренд сам по себи, али и као означајуће за Србију – како у смислу културне индустрије, тако и у погледу културе као ексклузивног производа људске мисли и акције, онога што чини основни предмет проучавања етнологије и антропологије. Посматран на тај начин, Београд се може узети као и вид српске нематеријалне баштине (в. Жикић 2006, Ullman 2006). Таква тврдња може да се учини необичном на први поглед, али имајући у виду његову историјску, политичку, друштвену и културну димензију, Београд представља извориште одговарајућих културних идентитета, који јесу нематеријална баштина (Жикић 2011).

Београд представља, такође, предметну одредницу, као и локализатора физичког контекста изучавања из различитих научних области, што претпостављеном предлогу Београдских студија даје димензију мултидисциплинарности у универзитетском смислу. Начини на које је проучаван и на које све може бити изучаван Београд излазе увелико изван оквира наше научне дисциплине, иако неке од њих можемо сматрати комплексним етнолошким и антрополошким истраживањима. Београд може да се посматра као град, тј урбана целина сам по себи, у смислу проучавања саобраћаја и инфраструктуре, архитектуре, урбанизације и планирања, социјалних аспеката живота у њему итд (в. нпр. Jakovljević et al. 2006, Milosavljević et al. 2010, Šelmić et al. 2012. Кадијевић 2006, 2008, Petrović 2001, Tomanović and Petrović 2010). Моруће га је посматрати

и као целину у географском смислу: на пример, идентификовати тло на којем су подигнути одређени делови града и његова својства; посматрати град као део сложеног екосистема, у којем постоји обиље животињских и биљних врста, од којих се неке сматрају карактеристичним, или више карактеристичним за Београд, или им је ту познато пребивалиште, или је тако у одређено доба године итд, као што је то случај са неким врстама сова, слепих мишева и томе слично (в. нпр. Pavlović et al. 2007, Demajo et al. 2011). У обзир долази, свакако, разматрање Београда као довољно великог физичког простора за пружање основе локализацији приликом разматрања неких физичких појава, као и за научно бављење метеорологијом и климатологијом тог простора итд (в. нпр. Crnković et al. 2006, Tošić and Unkašević 2005, Unkašević and Tošić 2009).

Друштвена, културна, политичка, ближа и даља историја Београда, баш као и његово посматрање као контекстуално детерминишуће локалности у проучавању здравствених аспеката живота његових становника – пре свега у домену епидемиологије, наталитета или морталитета (в. нпр. Вучетић 2003, Samardžić 2012a, 2012b, Mladenovic et al. 2006, Andelski-Radičević et al. 2008), представљају важне могуће темате у оквиру претпостављеног успостављања Београдских студија, такође, а све то заједно може се посматрати као саставни део друштвеног и културног живота града, почевши од оних појава и процеса које бисмо могли да сматрамо посебно београдским феноменом, све до онога што би

били глобални фенеомени уочени у београдском окружењу, или онога што би се сматрало бизарним, необичним, карактеристичним само за одређени сегмент неког културног периода и у том смислу значајним – а што обухвата изузетно широк спектар догађаја, културних производа самих по себи, или начињених таквима накнадном наративизацијом, митологизацијом и симболизацијом, од првог појављивања рокенрол бендова на калемагданским игранкама и тзв, београдског новог таласа, до епидемије великих богиња (в. нпр. Раковић 2011, Ristivojević 2011, Šobeljić 2004).

Етнолошко и антрополошко изучавање Београда, односно догађаја, друштвених и културних установа, појава, процеса, мишљења и понашања, материјалних предмета, употребе простора итд, којима тај град представља оквир у било ком смислу (в. нпр. Niškanović 1978, Вучинић 1995, Вучинић и Антонијевић 1998, Ковачевић 2006, Žikić 2006, Radović 2006, Жикић 2007, Vučinić-Nešković 2012a), везано је за предметну проблематику у складу са њеним унутардисциплинарним разликовањем и разврставањем – онако како се то чинило током времена и развоја етнолошко-антрополошког курикулума Одељења за етнологију и антропологију београдског Филозофског факултета: некада су та истраживања била обликована тако да задовоље услове проучавања друштвене, духовне или материјалне културе, а данас говоримо о изучавањима из области урбане антропологије, урбаног фолклора, социјалне епидемиологије, антропологије моде и одевања, популарне

културе, музике, старости или практично било које субдисциплинарне сфере, али за проблематику којој је посвећен овај текст није битно, рецимо, да ли проучавање уличног прослављања Нове године у Београду (Ђорђевић 2004) треба разврстати и означити као предмет "друштвене културе", "популарне културе", или некако дугачије; битно је да нам оно даје основне елементе за размишљање на тему – каква би била етнолошко-антрополошка проблемска посебност у оквиру хипотетичких Београдских студија.

У нареченом раду, Иван Ђорђевић доводи у међусобну значењску везу три наизглед неповезане парадигме: симболичку употребу тачно одређеног простора у српској престоници, политичке намере организатора уличне прославе нове 2004. године и индивидуалну конструкцију културног идентитета, показујући постојање својеврсне културне еволуције – у смислу значењске и интенционалне профилисаности – све те три парадигме "уједињене" у оној која би могла да се назове културном поруком овог догађаја. Испоставља се, наиме, да организатори дочека свесно бирају оне градске просторе који су већ завредили политички урбаногендарни статус, а на основу одређених догађаја који су се тамо збили током различитих антирежимских протеста деведесетих година прошлог века. Политички аспект поруке која се на тај начин упућује – демократизација друштва и евроинтеграције, доминира над осталим елементима њеног садржаја и одражава основну политичку оријентацију организатора,

али и њихову жељу да на тај начин представе Београд и, путем њега као метафоре, читаву земљу. Јасно је да је прво било намењено домаћој, а друго страном јавности, што и говори о потпуној осмишљености и целовитости поруке, али и о третману Београда, истовремено, као културног производа, брэнда, те као дела овдашњег културног инвентара.

Оно што је битно за тему о којој пишемо, јесте постојење, употреба Београда као својеврсне културне метафоре, симбола, што и представља полазну тачку нашег залагања за установљавање Београдских студија. Та употреба идентификована је као политичка, пре свега, у наведеном истраживању, али коришћење Београда у смислу културног симбола у културној комуникацији не мора да буде ограничено на домен политике; на тако нешто можемо наићи у истраживањима која се тичу спорта, музике, начина становања, свакодневног живота итд (в. нпр Ковачевић 2001, Ђорђевић 2009, Ristivojević 2012, Antonijević 2013, Vučinić-Nešković 2012b, Дивац 2002). Оно што стоји иза сваке такве употребе појма "Београд" јесте инсистирање на одређеним културним вредностима, тако да на питање, "чега то Београд јесте симбол?", пре неголи било шта друго, може да се одговори – "одређених вредности" и задатак етнолошко-антрополошких истраживања у оквиру претпостављених Београдских студија требало би да буде установљавање културног идејног инвентара чија садржина обухвата конотирано оним што

се колоквијално изражава као "(београдске) вредности" и за шта се појам "Београд" узима као симбол.

Из корпуса могућих етнолошких и антрополошких истраживања Београда не треба искључити њихов чињенични ниво, наравно, али за разлику од многих других научних дисциплина, чији предмети проучавања везани за Београд јесу формулисани тако да произведу научна сазнања чији резултати треба да остану у домену дескрипције тог нивоа, у методологији наше дисциплине примена метода научног обавештавања представља предуслов примени метода научног објашњења, тј. интерпретацији. Интерпретација онога до чега долазимо непосредним истраживачким методама наше дисциплине, сазнања чињеничног стања ствари о предмету истраживања, служи томе да покаже стварна значења и функције друштвених и културних установа, појава и процеса, а када то (са)знамо, онда можемо да говоримо и о употреби свега тога.

Појам "Београд" користи се у смислу маркера одређеног културног идентитета у нашој средини, без сумње, а то коришћење засновано је на разноврсној употреби датог појма као културног симбола. Усудили бисмо се да то формулишемо на следећи начин: град се узима као културни симбол одређених културних вредности, постоји разноврсност тога шта се доживљава као град – тј. онога што је уграђено у појам "Београд", културни идентитети црпу се из датог појма на основу његове симболичке употребе у културној комуникацији. Културни идентитети настали употребом појма "Бе-

оград" као културног симбола требало би да представљају исходни предмет етнолошких и антрополошких истраживања у оквиру претпостављених Београдских студија управо из разлога који смо навели у прилог потреби установљавања таквих студија: у сврху културно-маркетиншке промоције једног од најважнијих културних брендова које има Србија, чему би давање академске основе могло добро да послужи, свакако, тим пре што сматрамо основаном претпоставку да би такав програм могао да привуче заинтересоване особе из целог света, практично, што би споменутој промоцији додало и неизмерно ширу друштвену димензију.

Да не буде забуне, истраживачко усредсређивање на културну симболичност појма "Београд" требало би да донесе академске резултате, док се само установљавање академске мултидисциплинарности у погледу проучавања свега онога чему Београд представља појавни контекст сматра доприносом културној индустрији. Етнолошки и антрополошки задатак односи се на установљавање садржине Београда као културног симбола и варају се сви они који мисле да постоји значењска, вредносна или било каква друга фиксираност или једнозначност те садржине. Пођимо од релативно једноставног слогана "Београд је свет". Настао је и коришћен је у време протеста против покушаја прекрајања изборне воље грађана Србије од стране режима Слободана Милошевића и његове Социјалистичке партије Србије након локалних избора 1996. године. Употребљаван је као политичка парола, несумњиво,

иако му основне конотације нису политичке. Питање је, међутим, које су (биле) основне конотације тог израза?

Питање "шта значи израз *Београд је свет?*" постављали смо, више из личне радозналости, неголи као истраживачи, у почетку људима које смо сретали на протесту, а затим – годинама након протеста – различитим људима. Добијана су два одговора, често оба од стране исте особе, од којих је један упућивао на сакралну конотацију речи "свет", а други на њену просторно-цивилизацијску конотацију. Разлагање значења проистекло из тих основних конотација, за које смо молили неке од саговорника или саговорница, водило је даљем грађању могућих објашњења значења израза: на пример, сакрална конотација тумачена је као "Београд је српска светиња", "не дирајте у нашу политичку вољу, она је света, а изразили смо је на изборима за скупштину града", "Београд је наш дом, а нема ничег светијег од дома и не можемо дозволити да нашим домом управља неко други" итд, док је просторно-цивилизацијска конотација тумачена као "Београд је део света и свет се садржава у њему", "ми Београђани припадамо свету и цео свет припада нама", "део смо света, цивилизације и њених основних вредности, хоћемо слободно да изражавамо нашу вољу" итд.

Иницијална двозначност датог израза развијена је, тако, у вишезначност схватања његовог значења и без обзира на то, што је употреба тог израза била политичка, пре свега, доживљавање поруке пренете његовим

коришћењем ишло је за различитим тумачењима, односно индивидуалним поимањем, а свака од тих тематских димензија или може да послужи као основа изградње неког културног идентитета, или представља његов израз, заправо. Сврха ове кратке илустрације јесте да покаже сложеност етнолошко-антрополошког задатка у оквиру претпостављених Београдских студија на примеру који делује као једноставан. У суштини, тешко да би могао да се пронађе пример употребе Београда као културног симбола који би био једнозначан у погледу садржине тиме конотиране и њеног схватања. Важно истраживачко питање било би, одатле – ко употребљава појам "Београд" у смислу културног симбола – и на њега би требало обратити посебну пажњу у сваком истраживању такве употребе.

Одговор на то питање полази, сам по себи, већ од претпоставке да Београд као културни симбол нема истоветно значење, па самим тим ни употребу, за Србе и становнике Србије, те за странце. Усредсредимо ли се, међутим, на чињеницу да "Срби" и "становници Србије" не представљају једно те исто, можемо уочити, рецимо, да конотације Београда као културног симбола иду за тим и да је у питању симбол српства и симбол мултикултурализма, симбол националне државе и симбол грађанске државе, симбол бирократије, економског напретка и просторно неједнаког развоја итд. Обрнемо ли перспективу, па уместо од општег, пођемо од посебног нивоа употребе појма "Београд" као културног симбола, видећемо да вишезначност

могућих тумачења постоји опет, те да зависи од тога ко тумачи: повезивање Београда са несврстаношћу, рецимо, може да иде за тумачењем Београда као некадашње "престонице великог дела света", доживљавањем као отвореног, гостопримљивог града, значајнијег у компаративној перспективи (регионалној, континенталној) неголи што је то данас, али и ка објашњењима да је тадашња спољна политика била погрешна у потпуности, што нам се свети и данас, да је цео друштвени систем и живот био стављен у функцију једног човека и култа његове личности итд, а та објашњења зависиће од вредносног предзнака односа који је неко имао према социјалистичком режиму Ј. Б. Тита, политичких опредељења, сопствене носталгије изражене у форми културно конструисаног и културно прихватљивог исказа (в. Мијић 2011) и томе слично.

Одсуство једнозначности представља, дакле, битно својство појма "Београд", употребљаваног у смислу културног симбола. Откривање могућих садржина датог појма зависиће од контекста и начина његове употребе, односно од тога ко га употребљава. Осим академског значаја самог по себи, тачније – осим значаја који је својствен сваком доследно спроведеном научном истраживању, те значаја који у смислу културне индустрије, те следствено и индустрије услуга, можда чак и привреде на основу свега тога, могу имати таква истраживања, уоквирена културним брендом хипотетичких београдских студија, њихов значај може бити и у домену друштвене ангажованости у одговорном

решавању одређених проблема на које као да се не обраћа велика пажња ни у креирању јавних политика, нити у вођењу државне политике у Србији, а која почивају на све већем економском, па самим тим и културно-продуктивном јазу између Београда и остатка земље (в. нпр. Volcic 2005, Žikić and Sinani 2005).

Београд као град сам по себи, главни и највећи град у држави, најважније миграционо стедиште у протеклих барем стотину година, представља симбол низа релационих идентитета, који се односе не само на начине на које су становници Београда и Србије доживљавали, односно на које и даље доживљавају Београд, Србију и сами себе, већ и на оно што је узрок таквом доживљавању, унутрашње политичке, друштвене, економске и културне противречности, које су карактеристичне за наше друштво и државу. Београд као културни симбол појављује се ту, у ствари, као израз "наспрам" у формулисању таквих противречности, од којих су неке, рецимо, урбано и рурално, највећа могућа просторно дефинисана социокултурна локалност у Србији и остале такве локалности -напредно и назадно, национално и мондијалистичко итд, с обзиром на то да се појмом "Београд" користе како поборници једне или друге опције у значењском опозиционом пару да би означили сами себе, практично, тако и да би означили оно што сматрају супротним себи, својој позицији, или свом идентитету, у крајњем случају.

Појам "Београд" потврђује се као метафора Србије на тај начин, а то његово културно симболичко свој-

ство представља готово неисцрпни извор тематизације етнолошких и антрополошких истраживања. То важи не само онда када разматрамо концепте, већ када непосредни предмет истраживања вежемо за установе или места. Спортска друштва, образовне, научне и културне установе и много шта друго, иако се могу сматрати некаквим београдским посебностима зарад тога што су лоцирани у том граду, задобијају често конотације које њихово коришћење у културном комуницирању квалификују за малопре речено о одређеним концептима, генераторима и показатељима друштвених противречности: довољно је споменути "Црвену звезду" и "Партизан" и њихово доживљавање као истовремено београдских (тј. локалних) и српских (тј. националних) клубова, друштвених институција које треба очувати по сваку цену и примера економског и пословодног суноврата друштва, симбола српства и централизације која је угушила Србију заправо.

Постоји научни, културни и друштвени интерес, дакле, за системаским етнолошким и антрополошким изучавањем Београда као културног симбола, а такође и за проучавањем различитих социокултурних догађаја, појава и процеса који се дешавају с Београдом као просторним оквиром, односно који представљају својство друштвеног и културног живота у том граду. Сигурни смо да је могуће, слично томе, формулисати истраживачке теме у другим научним дисциплинама, које би биле посвећене београдским специфичностима у доменима физичке или социокултурне стварности чи-

јем изучавању су посвећене те дисциплине. Њихов заједнички именитељ могао би да буде *Београдске студије*, а значај таквог академског, мултидисциплинарног програма, осим научног самог по себи, могао би да буде у јачању и потврђивању, али и у форматирању Београда као нашег културног брэнда, диверсификацији његовог садржаја и снажењу интерактивности у културно-индустријској и пословној комуникацији кроз нуђење таквог програма на регионалном, европском, па и светском академском тржишту.

Додатна практична корист могла би да буде у установљавању академски верификоване специјализације за бављење проблематиком која укључује тему Београда у различитим научним дисциплинама, па самим тим и у различитим професионалним делатностима: увођење у категорије занимања, на пример, специјалиста за културну историју Београда прве половине XX века, кустоса-водича за култна места београдског Новог таласа, стручњака за миграције птица са територије града и на њу, или грађевинског инжењера упознатог са свим особинама различитих врста београдског тла, допринео би, вероватно, не само унапређивању многих делатности, већ и бољем тржишном пласману њихових резултата и појачало самоодрживост развоја града.

Литература²

- Andelski-Radičević, Biljana, Obrad Zelić, Silvija Mirković, Tadjana Todorović. 2008. Stanje tkiva periodoncijuma kod bolesnika sa dijabetesom melitusom u populaciji Beograda, *Vojnosanitetski pregled* 65 (11): 799–802.
- Antoniјевић, Dragana. 2013. The Story of Dorćol: The "Jevremova – Street of Meetings" Manifestation and the Multicultural Construction of Place of Memory. *Етноантрополошки проблеми* 8 (1): 149-172.
- Вучетић, Радина. 2003. *Европа на Калемегдану : "Цвијета Зузорић" и културни живот Београда 1918-1941*. Београд: Институт за новију историју Србије
- Вучинић, Весна. 1995. Антропологија у "дивљим" насељима: поглед на Старо сајмиште у Београду. *Гласник Етнографског института САНУ* XLIV: 168-184.
- Vučinić-Nešković, Vesna. 2012a. BITEF Behind My Apartment Building. How an Anthropological Field Site (literally) Came into My Backyard. *Antropologija* 12 (3): 11-40.
- Vučinić-Nešković, Vesna. 2012b. How UNLISTED Used Abandoned Public Spaces in Belgrade: An Anthropological Deliberation of Three BITEF Performances. *Етнологско-антрополошке свеске* 20: 77-104.
- Вучинић, Весна, Смиљана Антонијевић. 1998. Друштвена функција и симболика београдског корза у време Краље-

² Библиографске јединице наведене су илустративно, што значи да њихов приложени списак не одговара потпуном стању изучаваности проблематике на коју се односе, нити проблематике којој је посвећен текст, већ служи само упућивању на примере истраживања тога.

- вине Југославије (1931-1941). *Гласник Етнографског института САНУ XLVII*: 85-101.
- Volcic, Zala. 2005. Belgrade vs. Serbia: Spatial Re-Configurations of Belonging. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 31 (4): 639-658.
- Demajo, Miroslav A, Jelena Cvetičanin, Milovan Stoiljković, Djordje Trpkov, Velibor Andrić, Antonije Onjia and Olivera Nešković. 2011. Detection of elements and radioactivity in pellets from long-eared owls (*Asio otus*) inhabiting the city of Belgrade (Serbia). *Chemistry and Ecology* 27 (5): 393–400.
- Дивац, Зорица. 2002. "Комшијски 'ритуали'". У *Обичаји животног циклуса у градској средини*, ур. З. Дивац, 227-234. Београд: Етнографски институт САНУ, посебна издања, књ. 48.
- Ђорђевић, Иван. 2004. Улична прослава Нове године у Београду. *Гласник Етнографског института САНУ LI*: 81-90.
- Ђорђевић, Иван. 2009. Умеју ли антрополози да играју фудбал? Sport i identitet u savremenoj Srbiji. *Antropologija* 9: 89-103.
- Žikić, Bojan. 2006. Managing HIV/HCV-related Risk at Private Places Among Belgrade Injecting Drug Users, *Bulletin of the Institute of Ethnography of Serbian Academy of Sciences and Arts LIV*: 189-199.
- Жикић, Бојан. 2006. Когнитивна антропологија и нематеријална културна баштина, *Гласник Етнографског музеја* 70: 11-23.
- Жикић, Бојан. 2007. Когнитивне "приче за дечаке": урбани фолклор и урбана топографија. *Етноантрополошки проблеми* 2 (1): 73-107.
- Жикић, Бојан. 2011. "Културни идентитети као нематеријално културно наслеђе. Увод у истраживање и прелиминарни резултати". У *Културни идентитети као нематери-*

- јално културно наслеђе. Зборник радова са научног скупа *Културни идентитети у XXI веку*, ур. Бојан Жикић, 7-25. Београд: Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета и Српски генеалошки центар.
- Žikić, Bojan, Danijel Sinani. 2005. How to Place the City? Conception of Urban Topography in Organizational Agenda of Serbian Football Association. Paper presented at *Urban Life and Culture in Southeastern Europe. 3rd Conference of International Association for Southeast European Anthropology, Urban Life and Culture in Southeastern Europe*. Book of Abstracts 140-141.
- Jakovljević, Branko, Goran Belojević, Katarina Paunović, Vesna Stojanov. 2006. Road Traffic Noise and Sleep Disturbances in an Urban Population: Cross-sectional Study. *Croatian Medical Journal* 47 (1): 125-33.
- Кадијевић, Александар. 2006. Амбасада краљевине Италије у Београду. *Наслеђе VII*: 51-68.
- Кадијевић, Александар. 2008. О соцреализму у београдској архитектури и његовим опречним тумачењима. *Наслеђе IX*: 75-88.
- Ковачевић, Иван. 2001. *Семиологија мита и ритуала II. Са-времено друштво*. Београд: Српски генеалошки центар.
- Ковачевић, Иван. 2006. Киоск – критички оглед из урбане/политичке антропологије. *Гласник Етнографског института САНУ LIV* (1): 127-143.
- Kovačević, Ivan, Dragana Antonijević. 2013. Ogled iz antropologije sive ekonomije: ekonomsko ponašanje stanara jedne zgrade na Dorćolu. *Етноантрополошки проблеми* 8 (1): 75-93.
- Mijić, Emilija. 2011. Yustalgija: sećanje i materijalna kultura socijalizma kao okvir za konzumiranje sadašnjosti. *Етноантрополошки проблеми* 6 (3): 763-782.

- Milosavljevic, Nada, Jelena Simicevic, Goran Maletic. 2010. Vehicle parking standards as a support to sustainable transport system: Belgrade case study. *Technological and Economic Development of Economy* 16 (3): 380–396.
- Mladenovic, J., T. Pekmezovic, S. Todorovic, V. Rakocevic-Stojanovic D. Savic, S. Romac and S. Apostolski. 2006. Survival and mortality of myotonic dystrophy type 1 (Steinert's disease) in the population of Belgrade. *European Journal of Neurology* 13 (5): 451–454.
- Niškanović, Vilma. 1978. Neke karakteristike svadbenih običaja u Beogradu na primerima opština Stari Grad i Novi Beograd. *Etnološke sveske I*: 153-167.
- Pavlović, P., M. Mitrović, L. Djurdjević, G. Gajić, O. Kostić, S. Bojović. 2007. The Ecological Potential of *Spiraea van-houttei* (Briot.) Zabel for Urban (the City of Belgrade) and Fly Ash Deposit (Obrenovac) Landscaping in Serbia. *Polish Journal of Environmental Studies* 16. (3): 427-431.
- Petrović, Mina. 2001. Post-Socialist Housing Policy Transformation in Yugoslavia and Belgrade. *European Journal of Housing Policy* 1 (2): 211–231.
- Radović, Srđan. 2006. Predstave beogradskih srednjoškolaca o Evropi. *Antropologija* 1: 61-73.
- Раковић, Александар. 2011. Бит мода, рокенрол и генерацијски сукоб у Југославији 1965-1967. *Етноантрополошки проблеми* 6 (3): 745-762.
- Ristivojević, Marija. 2011. Korelacija muzike i mesta na primeru beogradskog "novog talasa" u rokenrol muzici. *Етноантрополошки проблеми* 6 (4): 931-947.
- Ristivojević, Marija. 2012. Rokenrol kao lokalni muzički fenomen. *Етноантрополошки проблеми* 7 (1): 213-233.
- Samardžić, Nikola. 2012a. Identitet Beograda : globalni grad ili globalno selo? *Limes plus* 1-2: 61-76.

- Samardžić, Nikola. 2012b. Post-conflict Belgrade: Cold war heritage and the global challenge. *Београдски историјски гласник* 3: 243-253.
- Tomanović, Smiljka and Mina Petrović. 2010. Children's and parents' perspectives on risks and safety in three Belgrade neighbourhoods. *Children's Geographies* 8 (2): 141-156.
- Tošić, I, M. Unkašević. 2005. Analysis of precipitation series for Belgrade. *Theoretical and Applied Climatology* 80 (1): 67-77.
- Ullman Owen. 2006. Letter From Belgrade. Serbian Potential. *The International Economy*, Summer issue, 8-9.
- Unkašević M, I. Tošić. 2009. Changes in extreme daily winter and summer temperatures in Belgrade. *Theoretical and Applied Climatology* 95 (1-2): 27-38.
- Crnković, D, M. Ristić, D. Antonović. 2006. Distribution of Heavy Metals and Arsenic in Soils of Belgrade (Serbia and Montenegro). *Soil & Sediment Contamination* 15 (6) :581-589.
- Čobeljić, Miloje. 2004. Smallpox outbreak in Yugoslavia in 1972. *Vojnosanitetski pregled* 61 (5): 569-573
- Šelmić, Milica, Dragana Macura, Dušan Teodorović. 2012. Ride Matching Using K-means Method: Case Study of Gazela Bridge in Belgrade, Serbia. *Journal of Transportation Engineering* 138 (1): 132-140.

Sadržaj

Danijel Sinani	
URBANI KULTURNI IDENTITETI I RELIGIOZNOST U SAVREMENOM KONTEKSTU	5
Ivan Kovačević i Vladimira Ilić	
NEKI PROBLEMI PROUČAVANJA IDENTITETA U SRBIJI	11
Bojan Žikić i Marija Ristivojević	
БЕОГРАД КАО КУЛТУРНИ СИМБОЛ: МОГУЋИ ТЕМАТ ЕТНОЛОШКОГ И АНТРОПОЛОШКОГ ПРОУЧАВАЊА У ОКВИРУ ПОКУШАЈА ФОРМУЛИСАЊА ПРЕДЛОГА ЗА БЕОГРАДСКЕ СТУДИЈЕ	29
Miloš Milenković	
O (NE)MOGUĆNOSTI ZAŠTITE RELIGIJSKIH KONCEPTA I PRAKSI KAO NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U KONTEKSTU PRIDRUŽIVANJA REPUBLIKE SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI	49
Ljubica Milosavljević i Marko Pišev	
PRILOG PROUČAVANJU URBANOG KULTURNOG NASLEĐA PUTEM DEKONSTRUISANJA PROCESA KONSTRUISANJA STAROSTI KAO DRUŠTVENOG PROBLEMA U SRBIJI: PRELIMINARNA RAZMATRANJA	81

Marija Ristivojević i Bojan Žikić PREDSTAVE O ROKENROLU KAO URBANOM KULTURNOM NASLEĐU	101
Marko Pišev i Ljubica Milosavljević MESTA STRAHA: TRETMAN URBANIH FENOMENA U MODERNOJ HOROR PROZI – ANTROPOLOŠKA PERSPEKTIVA	119
Ana Banić Grubišić SLIKA GRADA U FILMOVIMA POSTAPOKALIPSE	149
Ivana Gačanović O DECENTRIRANJU NAVIJAČKIH IDENTITETA: IMA LI ROMANTIKE U NAVIJANJU?	173
Vladimira Ilić i Mladen Stajić RELIGIJA I EMOCIJE: MOGUĆI PRAVCI IZUČAVANJA ...	197
Nina Kulenović i Danijel Sinani ALTERNATIVNI RELIGIJSKI IDENTITETI: CRKVA ISUSA HRISTA SVETACA POSLEDNJIH DANA – OPŠTI PODACI I STRUKTURA ORGANIZACIJE	215
Mladen Stajić i Nina Kulenović KRATKA ISTORIJA CRKVE ISUSA HRISTA SPD U SVETU I NA PROSTORU BIVŠE JUGOSLAVIJE	241

Izdavači: "Srpski genealoški centar", Radnička 50, Beograd i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Čika Ljubina 18-20. Za izdavače: Filip Niškanović i Bojan Žikić. Urednik: Miroslav Niškanović. Kompjuterska obrada i štampa: SGC, Beograd. Tiraž: 500 primeraka. Beograd 2013.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

2:39(082)

УРБАНИ културни идентитети и религиозност у савременом контексту : тематски зборник / уредио Данијел Синани. – Београд : Српски генеалошки центар : Одељење за етнологију и антропологију Филозофског факултета, 2013 (Београд : Српски генеалошки центар). – 270 стр. ; 17 цм. – (Етнолошка библиотека / [Српски генеалошки центар] ; књ. 73)

Тираж 500. – Стр. 5-9: Предговор / Данијел Синани. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад.

ISBN 978-86-83679-89-8

- a) Религија – Антрополошки аспект – Зборници
- b) Културни идентитет – Зборници

COBISS.SR-ID 203678988